

19.10.2023

Урок № 17

Тема уроку: Стилістична помилка. Стилістичне використання багатозначних слів і омонімів

Мета уроку: повторити відомості про функціональні стилі, їх особливості та стилі вживання; на практиці дати уявлення про стилістичну помилку; навчати учнів знаходити стилістичні помилки в чужому висловлюванні та уникати у власному; розвивати стилістичну грамотність; виховувати мовну культуру.

Матеріали до уроку:

1. **Опрацюйте § 44 у базовому підручнику:** *Українська мова (рівень стандарту): підручник для 11 кл. закл. загальн. середн. освіти/ Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2019. – 208 с.*

2. **Перегляньте відео до уроку на [YouTube](https://www.youtube.com/watch?v=3jKPazp0rF8&ab_channel):**
https://www.youtube.com/watch?v=3jKPazp0rF8&ab_channel

3. **Законспекуйте матеріал до уроку (ОСНОВНЕ):**

Мовні норми – загальноприйняті правила щодо вживання різних мовних засобів, які регулярно повторюються в мові людей і визнані правильними на даному етапі розвитку літературної форми мови. Як правило, норми закріплені в різних навчальних посібниках і словниках.

Стилістичні норми регулюють правильний відбір певних слів і їх форм, а також пропозицій – залежно від конкретної ситуації комунікації.

Стилістична помилка – помилка в усному або писемному мовленні, що полягає у вживанні слів (словосполучень, речень), що не відповідають стилеві всього тексту.

Наприклад: *Нам було дуже весело під час візиту до лісу.*

Проте слід пам'ятати, що інколи письменники навмисно, для досягнення комічного ефекту вживають слова й вирази, що не відповідають вимогам художнього стилю.

Наприклад: *Раз я біг завертати свині, що взяли маршрут на буряк, і тоді із прозорої сині скинув бомбу на вигін літак (В.Симоненко)*

Існує кілька груп помилок. Перша – *лексико-стилістичні помилки*. Вони пов'язані з невиправданим вживанням жаргонізмів, діалектизмів, архаїзмів та інших маркованих слів.

Наступна група помилок пов'язана з *недостатнім володінням ресурсами мови*. До таких помилок належать:

1. Недоречне повторення слова або однокореневих слів у вузькому контексті.
2. Вживання плеоназмів – словосполучень із зайвими смисловими компонентами.
3. Тавтологія – повторення однокореневих слів або сказаного іншими словами.
4. Багатослівність через використання універсальних слів.
5. Вживання мовних штамтів.
6. Вживання слів-паразитів.
7. Недоречне вживання нелітературних слів.
8. Одноманітне побудова речень.
9. Відсутність образних засобів у тексті там, де вони необхідні.

Існує також група помилок, які пов'язані з *недостатньо розвиненим стилістичним чуттям*. До таких помилок відносимо такі:

1. Недоречне використання епітетів, метафор, порівнянь та інших стилістичних прийомів.
2. Змішування лексики, що відноситься до різних стилів.
3. Неблагозвучність, викликана надмірним скупченням голосних або приголосних.
4. Порушення загальної цілісності тексту.
5. Неправильний порядок слів.

Дотримання стилістичних норм є дуже важливою складовою, тому що саме правильне вживання слів і побудова речень показує рівень освіченості людини, а також рівень її володіння рідною мовою. Саме стилістичні помилки або їх відсутність вказують на те, чи достатньо володіє людина ресурсами мови і чи розвинене у нього стилістичне чуття.

Сьогодні такі помилки зустрічаються дуже часто: як в офіційній промові, так і в неофіційному дискурсі. Деякі помилки стали настільки частими, що люди майже не

помічають їх. Проте дуже важливо ретельно стежити за своєю мовою і робити все можливе для того, щоб вона була грамотною і мотивованою.

Омоніми (гр. *homos* — *однаковий* і *grapho* — *пишу*) — слова, що мають однакове звучання й написання, але зовсім різне значення. Від багатозначних слів відрізняються тим, що означають предмети, ознаки, дії, що не мають між собою нічого спільного.

Омонімічний ряд складається з елементів, що належать до різних, віддалених сфер діяльності. Чим більша відстань між ними, тим менша ймовірність того, що вони «зустрінуться» в тексті й це призведе до непорозуміння.

Збіги в звучанні й написанні слів виникають як унаслідок взаємодії між різними мовами (збіг питомих українських слів із запозиченнями), так і під дією внутрішньомовних чинників. Одним з основних внутрішніх чинників є розпад багатозначного слова, коли його різні значення перестають сприйматися як пов'язані між собою й перетворюються на окремі лексеми: *полотно* — тканина, *полотно* залізничне.

Омоніми виникають і внаслідок історичних змін у звуковому складі слів, які призводять до їх формального збігу: *слати* — *стелити*, *слати* — *посилати*.

Зовнішні причини виникнення омонімів полягають як у співзвучності запозичень із власне українськими словами, так і у взаємодії запозичень із різних мов.

Приклади збігів між українськими та запозиченими словами: *тур* — тварина, *тур* (фр.) — елемент танцю; *чайка* — птах і *чайка* (тур.) — козацький човен. Як приклади омонімії між запозиченнями можна навести слова *гриф* (гр.) — казковий птах, *гриф* (нім.) — печатка; *туш у музиці* — з німецької мови, *туш у більярді* — з французької.

Омонімічні відношення виникають не лише між лексемами однієї мови, а й між співзвучними словами різних мов. Таке явище називається **міжмовною омонімією**.

Міжмовні омоніми — це слова, словосполучення або інші мовленнєві одиниці, що однаково (дуже близько, подібно) звучать у двох мовах (які контактують), проте мають різні значення, подекуди — різні стилістичні характеристики.

Міжмовні омоніми є у споріднених і у неспоріднених мовах. Збіги у звучанні й написанні цих слів можуть призвести до помилкового вживання слова у невластивому для нього в цій мові контексті. Особливо «підступною» є міжмовна

омонімія близько-споріднених мов. Коли учень в українській школі вивчає російську мову, він мимоволі сприймає російські слова на тлі рідної мови, в результаті чого можуть виникнути такі помилкові вислови, як ті, що навела одна вчителька: «Я загубил *дневник*» (замість *потерял*). «Тетрадь *скончалась*» (замість *закончилась*). Російське слово *загубить* і українське *загубити*, як і *скончатся* — *скінчитись* (*закінчитись*) — міжмовні омоніми споріднених мов.

Серед омонімів виокремлюють власне омоніми — слова, що збігаються у звучанні й написанні (*коса* — заплетене волосся, *коса* — знаряддя для скошування трави, *коса* — смуга суходолу у водоймі), а також омофони, омографи й омоформи.

Омофони — слова, які вимовляються однаково, але відрізняються написанням: *пресувати* (обробляти за допомогою пресу) *метал* — *присувати* (переміщати) *стілець до столу*.

Омоформи — слова, які збігаються в одній або декількох формах: *рідна мати* — *мати хист*, але *рідної матері* — *маю хист*.

Омографи — слова, які пишуться однаково, але звучать нарізно, завдяки наголосу: *ма'ла щастя* — *мала' дівчинка*, *ко'си* — *коси' траву*.

Омоніми, як і попередні різновиди лексики, використовуються для збагачення художнього мовлення, для створення словесної гри та каламбурів, для досягнення комічного ефекту. Цьому сприяє невідповідність між спільним звучанням та абсолютно відмінним значенням слів.

• **З'ясуйте різницю між багатозначними словами та омонімами!!!**

4. Поясніть, чи доречними є у реченнях виділені слова. Доведіть свою думку. Замініть їх іншими словами, що найбільше підходять за змістом. Запишіть відредаговані речення.

1. У магазині покупцеві забули *вручити* решту.
2. Учителька *прорекламувала* батьківські збори.
3. На листі *зелених насаджень* діамантами сяяла роса.
4. Моя *люба* тварина – це мій кіт Кеша.
5. Він вдарився об стіл і *розпанахав* собі ногу.
6. У маминих *оченятах* не було ні фальші, ні лукавості.
7. Якось восени дядя Сергій знайшов маленьке зайченя, яке сиділо під кущем смородини.

8. Поснідавши, я дивлюсь *телебачення*.

5. «Готуємося до ЗНО».

1. Редагування потребує сполука в рядку

А згадати між іншим, принагідно згадати

Б упродовж місяця, на протязі місяця

В дотепер не з'ясовано, досі не з'ясовано

Г насамперед знати, передусім знати

Д знайти без зволікань, знайти негайно

2. Помилково вжито слово в рядку

А брати участь

Б здавати іспити

В додати води

Г відповідно до закону

3. Запропонована в дужках конструкція є НЕПРАВИЛЬНОЮ в рядку

А заходи щодо поліпшення (заходи для поліпшення)

Б усупереч постанові (незважаючи на постанову)

В з початку експерименту (від початку експерименту)

Г берегти на всякий випадок (берегти про всякий випадок)

Д за місцем перебування (по місцю перебування)

4. Позначте словосполучення, яке потребує редагування

А опанувати мову

Б навчати математики

В знехтувати наказом

Г дотримати слова

Д оволодіти знаннями

5. Позначте речення, яке потребує редагування

А Хтось кидає жарт, розсмішивши всіх навколо.

Б Прочитавши цікаву книжку, хочеться поділитися враженнями з іншими.

В Сніжинки з інеєм ще більше закрутилися, стовпом здіймаючись угору.

Г Сидячи на березі річки, милуюся її повільною течією.

Д За таких обставин не будемо сидіти склавши руки.

6. Неправильно вжито прийменник у словосполученні

- А вишивати по шовку
- Б зустрітися по обіді
- В зайти по неухажності
- Г відповідати по черзі

6. Знайдіть омоніми, визначте їх групу.

1. До обіду покосили, гострі коси потупили (Народна творчість). 2. Через вузьку протоку, що відокремлює острів від довгої піщаної коси, котяться спінені хвилі (М. Трублаїні). 3. Теплий вітре, шуми, ясне сонце, в зеніті світи, ми будуєм для щастя світи (В. Сосюра). 4. Хоч з хвастунів, бувало, і сміються, але в дільбі їм часто долі дістаються (Л. Глібов). 5. Вгорі темне непривітне небо, долі — холодна земля (М. Коцюбинський).

7. Виконайте в робочому зошиті **вправи 5, 7 до § 44 з підручника О. Авраменка для 11 кл.**

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

y.levchuk2976@gmail.com

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.

19.10.2023

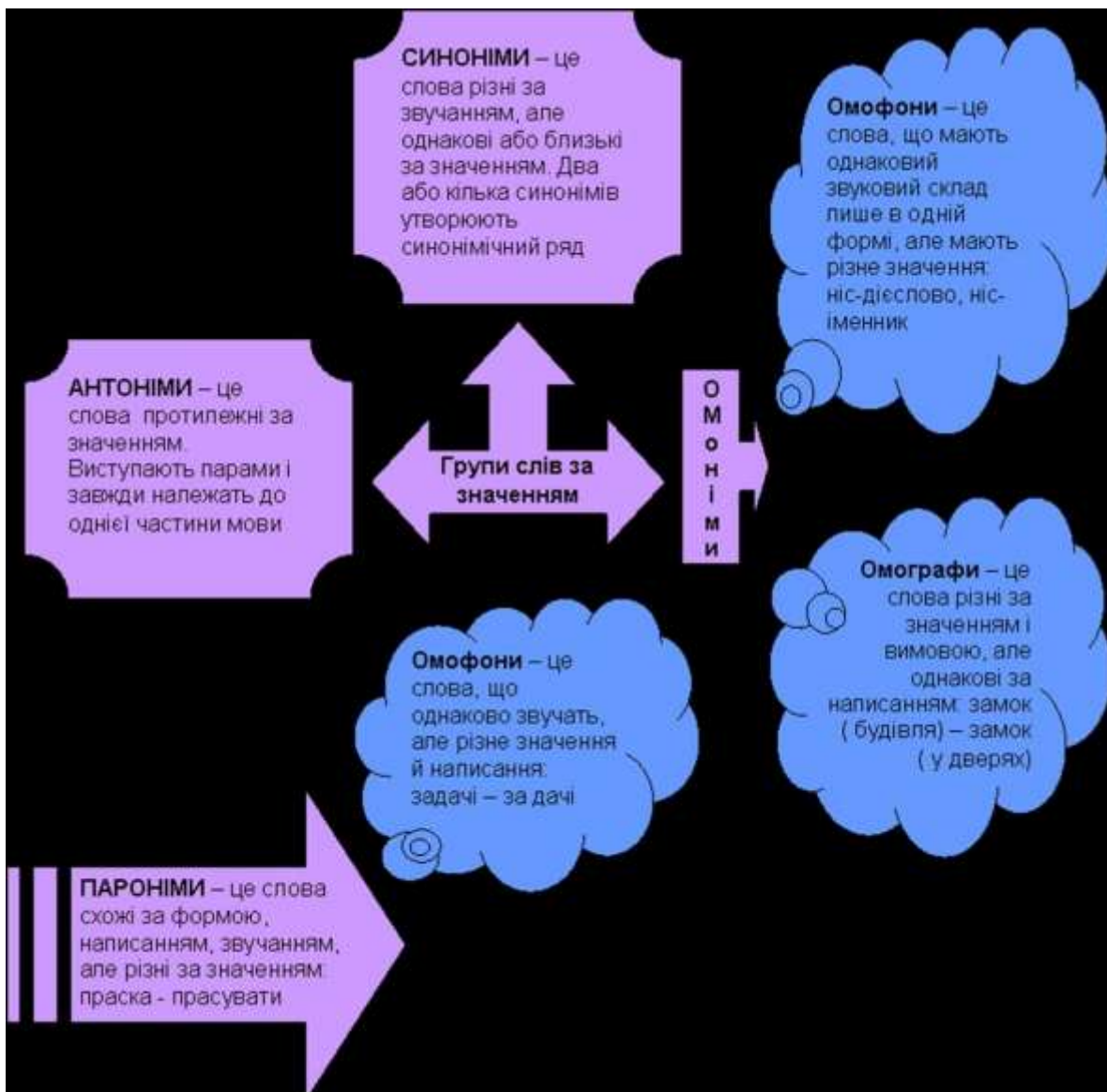
Урок № 18

Тема уроку: Стилiстичне використання синонiмiв, антонiмiв i паронiмiв.

Мета уроку: поглибити та розширити знання про синонiми, антонiми, паронiми, засвоїти класифiкацiю синонiмiв, омонiмiв; формувати навички ефективно їх використовувати у власному мовленнi; розвивати бажання збагачувати своє мовлення синонiмами, антонiмами, омонiмами та паронiмами, розвивати усне та писемне зв'язне мовлення.

Матерiали до уроку:

1. **Опрацюйте § 45 у базовому пiдручнику:** *Українська мова (рiвень стандарту): пiдручник для 11 кл. закл. загальн. середн. освiти/ Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2019. – 208 с.*
2. **Законспектуйте матерiал до уроку (ОСНОВНЕ):**

Пароніми — це слова, близькі за звучанням, але різні за значенням: *ефектний* та *ефективний*, *моральний* та *аморальний*, *емігрант* та *іммігрант*. Пароніми передусім використовують у публіцистичному, художньому й розмовному стилях. Навмисне зближення паронімів в одному контексті з певною стилістичною настановою називають **парономазією**: *Любіть травинку, і тваринку, і сонце завтрашнього дня!* (Л. Костенко). Використання паронімів дає можливість посилити виразність тексту, привернути увагу до його змістового аспекту. Змішування паронімів створює комічний ефект, тому їх використовують у каламбурах: *Прийомний син барона був баран* (Л. Костенко).

Звукова близькість паронімів іноді призводить до їхнього помилкового вживання, найчастіше безпідставно використовують одне замість іншого слова з таких пар: *музичний* — *музикальний*, *місто* — *місце*, *індієць* — *індіанець*, *ефектний* — *ефективний*, *компанія* — *кампанія*, *особовий* — *особистий*.

Антонімами називають протилежні за значенням слова, як-от: *чорний* — *білий*, *захід* — *схід*, *шкодити* — *допомагати*, *рано* — *пізно*, *над* — *під*. Антоніми належать до однієї частини мови й здебільшого різнокореневі (*блідий* — *рум'яний*), рідше — однокореневі (*склеїти* — *розклеїти*). Найбільше антонімів серед іменників, прикметників і дієслів і зовсім мало — з-поміж займенників (*усі* — *ніхто*) і службових частин мови (*в* — *із*; *і* — *а*). Викремлюють так звані **контекстуальні антоніми**, які набувають протилежних значень лише в певному контексті, наприклад: *Звання козаче, а життя собаче. Без царя нема й псаря* (Нар. тв.). На антонімі заснована й стилістична фігура **антитеза** — різке протиставлення думок, явищ, рис характеру, поведінки героя з метою посилення враження від сказаного, наприклад: *Ми в раї пекло розвели* (Т. Шевченко).

Основні стилістичні функції антонімів — контрастність і підсилення емоційності. Антоніми широко використовують в усіх стилях мови, крім офіційно-ділового.

Багатство будь-якої літературної мови світу визначається передусім багатством синонімів у ній. **Синоніми** — це тотожні або близькі за значенням слова (різні за написанням і вимовою): *заклякнути* — *задубіти* — *заледеніти* — *закостеніти* — *закоцюбнути* — *заціпеніти* — *змерзнути*.

Синоніми поділяють на абсолютні, відносні та контекстуальні.

Абсолютні синоніми за значенням тотожні, не мають різних відтінків, але їх уживають у різних стилях мови: *лінгвістика* (науковий стиль) — *мовознавство* (публіцистичний та розмовний стилі); *пейзаж* (науковий та публіцистичний стилі) — *ландшафт* (науковий стиль) — *краєвид* (художній та розмовний стилі); *інтенсифікувати* (науковий стиль) — *посилювати* (розмовний та публіцистичний).

Відносні синоніми відрізняються відтінками значення: *безумство* (про поведінку) — *дурість*, *глупота*, *безглуздя* (висока міра) — *божевілья*, *шаленство*, *навіженство* (крайні межі).

Контекстуальні синоніми набувають близького значення лише в певному контексті, їх уживають здебільшого в художньому стилі, наприклад, слова *товкти* й *говорити* можуть бути синонімами лише в контексті, як-от: *І що я йому говорила, товкла?* (І. Франко).

Синоніми використовують з метою посилення емоційності, щоб наголосити на певних нюансах, для урізноманітнення викладу, а іноді й для створення комічного ефекту.

У синонімічній зв'язки можуть вступати слова й словосполучення, фразеологізми, наприклад: *контролювати* — *здійснювати контроль*; *бюлетень* — *листок неприцездатності*; *бити байдики* — *горобцям дулі крутити*; *у степу й хрущ* — *м'ясо, на безлюдді й Хома* — *чоловік*.

3. З'ясуйте різницю в лексичному значенні поданих паронімів і введіть їх у речення.

Адрес — адреса, вправа — управа, сильний — силовий, компанія — кампанія, інтелігентний — інтелігентський, редакційний — редакторський, продуманий —

придуманий, ідеальний — ідеалістичний, реальний — реалістичний, матеріальний — матеріалістичний, проблемний — проблематичний, музичний — музикальний, агітаторський — агітаційний.

4. Знайдіть у тексті антоніми та поясніть, до якої частини мови вони належать.

1. Зима без снігу — літо без хліба. 2. Лихий доброго псує. 3. Добро пушить, а лихо сушить. 4. Радість красить, а печаль палить. 5. На чорній землі білий хліб родить. 6. М'яко стеле, та твердо спати. 7. Догана мудрого більше важить, ніж похвала дурного. 8. Чужого хорошого не гудь, а свого поганого не хвали. 9. Одна гора високая, а другая низька. Своя мила далекая, а чужая близька (Народна творчість).

5. Доберіть синоніми до наведених слів. Складіть із ними словосполучення. Земля, любити, радити, похід, виставка, вогонь, великий, край, колір, червоний.

6. Виконайте в робочому зошиті вправу 5 до § 45 з підручника О. Авраменка для 11 кл.

**Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту
y.levchuk2976@gmail.com**

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.